MELILLA MODERNISTA

La delegació africana del moviment català

Melilla, avui, és moderna i multiètnica. Una ciutat per descobrir que amaga sorpreses. Des de l'altre costat de l'estret de Gibraltar, els seus magnífics edificis modernistes —obra en la seva major part del barceloní Enric Nieto, deixeble de Domènech i Montaner i Gaudí— esborren el record de quan va ser militar i casernària.

TEXT I FOTOS **Tate Cabré**

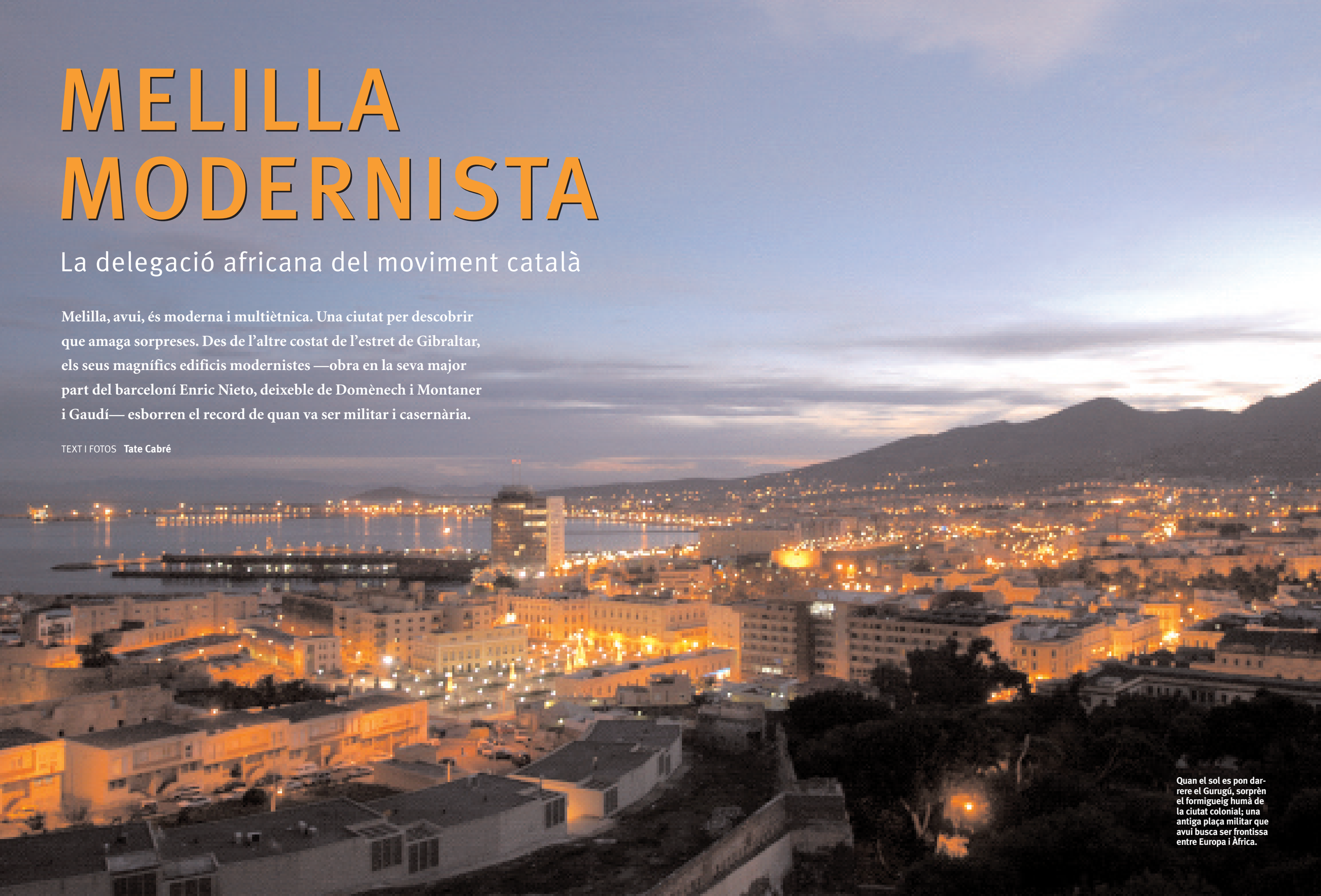

Quan el sol es pon darrere el Gurugú, sorprèn el formigueig humà de la ciutat colonial; una antiga plaça militar que avui busca ser frontissa entre Europa i Àfrica.

MELILLA POSSEEIX UN IMPRESSIONANT CONJUNT DE 148 EDIFICIS MODERNISTES, SUPERIOR EN NOMBRE AL DE CIUTATS COM TERRASSA, REUS O IGUALADA

Les condicions polítiques, econòmiques i socials que van propiciar el naixement del modernisme de Melilla i les que han fet que s'hagi conservat fins als nostres dies són una història apassionant que convida a recórrer els seus sorollosos carrers i a barrejar-se amb la seva gent.

Melilla posseeix un impressionant conjunt de 148 edificis modernistes catalogats, superior en nombre al de ciutats estendard del moviment a Catalunya, com Terrassa (115), Reus (92), Sabadell (81) o Igualada (74), igual que Madrid (148) i només pel darrere de Barcelona (2.216) i València (216), segons el catàleg del modernisme més actualitzat, l'*Inventari general del Modernisme* de Valentí Pons i Toujouse.

L'arquitecte i estudiós gaudinista Salvador Tarragó, actualment professor de la UPC i president de SOS Monuments, va ser qui va descobrir —i el primer a documentar el filó— patrimonial fa quatre dècades. Avui recorda: "La meva reacció va ser d'estupor. No hauria imaginat mai trobar en una ciutat del nord d'Àfrica una concentració de modernisme tan rica i abundant." Tarragó es va topar per sorpresa amb els impactants edificis quan va fer el servei militar al 1968 i immediatament va localitzar els descendents dels arquitectes, especialment el fill d'Enric Nieto.

I és que el gran protagonista de la història del modernisme melillà és el prolífic arquitecte barceloní Enric Nieto i Nieto. Valentí Pons li atribueix fins a 50 edificis. Pons argumenta: "Compto a Nieto només 50 edificis modernistes perquè també va projectar en molts altres estils, especialment en *art déco*, l'estil del magnífic Palacio de la Asamblea del 1944." Nieto va signar més de mil projectes a la ciutat, segons l'exhaustiu projecte raonat del seu descendent, l'historiador Antonio Bravo Nieto a *La ciudad de Melilla y sus autores* (1997).

Un català a l'Àfrica

A Nieto es deuen les dues grans joies del modernisme melillà: el magatzem La Reconquista (1914) i la casa David Melul (1917), florals, mediterrànies i recarregades. Les segueixen en qualitat l'edifici de la Cambra de Comerç (1913), el Telegrama del Rif (1912), el Casino Español (1910-11), el Teatro Nacional (1929) i les cases Antonio Baena (1910) i José Guardiola (1910); tots , edificis singulars a l'avinguda del Ejército Español.

Nieto va ser un imaginatiu i precoç arquitecte barceloní nascut entre 1880 i 1883, que abans de marxar a Melilla es va moure entre els grans del modernisme: va tenir com a professor Domènech i Montaner, i com a companys de promoció cèlebres modernistes com Jujol, Masó o Pericas.

Va ser col·laborador de Gaudí a la Pedrera des del 1906, fins que va marxar a Melilla al 1909. Tenia 25 anys i acabava de rebre el seu títol. Eren dies de descontent social a Barcelona, amb la guerra del Marroc a punt d'esclatar. L'embarcament de tropes cap a Melilla desencadenaria la cèlebre Setmana Tràgica.

La 'bonança' de la guerra

Paradoxalment, les crisis socials provocades a la Península per les guerres del Marroc —constants a partir del 1840— es traduïen a Melilla en onades de bonança econòmica que atreien treballadors i inversionistes de totes les regions espanyoles. La que durant quatre segles havia estat una ciutat militar tancada dins les muralles defensives, va començar a les acaballes del segle XIX a donar cabuda als nous residents urbanitzant nous barris, el primer dels quals l'eixample modernista, projectat a imatge de les quadrícules de Barcelona i Viena.

Ja entrat el segle XX, arran de les queixes de comerciants catalans com els Güell, amb càrrecs a la Compañía de Minas del Rif i a la Compañía Colonial de Industria y Comercio, que demanaven connexió marítima amb Barcelona, s'impulsà el port i la ciutat va viure un boom econòmic que va alimentar la fal·lera constructiva. Al modernisme català, el va seguir l'*art déco*, a Melilla amb una variant aero-

D'estil *art déco*, el Palacio de la Asamblea (dalt) està situat a la plaza España. L'edifici havia estat seu de l'Ajuntament.

La casa de David Melul, (esquerra) és l'obra més espectacular de Nieto. Té tres façanes carregades d'elements decoratius.

Dues efígies alades vigilen la cantonada de la casa de Vicente Martínez, posant-li una nota d'*art nouveau*.

Detall de la decoració floral de l'antic Cine Monumental (1930), obra de l'arquitecte Lorenzo Ros.

Dos *putti* (figures de nens) a la casa David Melul. Com al Carib, als edificis modernistes pinten figures blanques sobre fons cridaners.

L'ANOMENADA 'MANZANA DE ORO' CONTÉ ALGUNS DELS EDIFICIS MÉS DESTACABLES DE LA CIUTAT: LA CASA MARTÍNEZ, LA CASA MALUL I EL PALACIO DE LA ASAMBLEA

dinàmica, els neoregionalismes historicistes, el racionalisme i els esgrafiats. El conjunt, a la ciutat autònoma es coneix genèricament com a *modernisme*.

Escenaris de pel·lícula

José Félix Martínez, propietari de la casa Vicente Martínez (1914), modernista amb tocs *secession* (una variant vienesa del moviment), obra de Nieto i situada a la Manzana de Oro, també ho és de l'adrogueria que el seu avi va fundar als baixos i que es manté intacta com per fer de *scénario* de pel·lícules: "Els propietaris dels edificis modernistes solien ser proveïdors de l'exèrcit que s'havien enriquit ràpidament gràcies a les guerres d'Àfrica, en especial la del Rif" (1921), comenta el comerciant.

A l'esquerra, interior de la sinagoga d'Or Zoruah, també coneguda com *Yamín Benarroch*. Nieto la va inaugurar el 1924.

A la dreta, escala de l'interior del Palacio de la Asamblea, que Nieto tenia entre mans quan es va jubilar l'any 1949.

A sota, d'esquerra a dreta, l'edifici daurat de La Reconquista, que té molts miradors des dels quals ens somriuen dames modernistes envoltades de garlandes de flors; una galeria del Cardenal Cisneros; i els balcons d'El Acueducto.

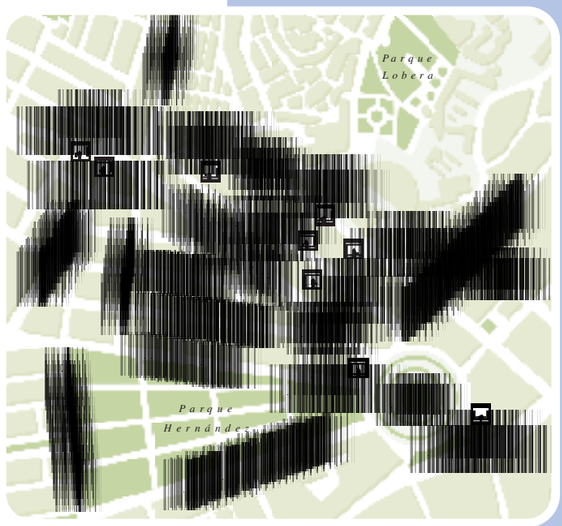

Aquella societat cosmopolita va extingir-se amb la Guerra Civil. La mare de José Félix, Josefa Sanz, en va ser testimoni: "Melilla era rica i floreixent. Les desfilades i els carnavals eren més importants que els de Tenerife, però la guerra va acabar amb tot". L'absència de cap més període de bonança econòmica justifica que els edificis modernistes no fossin enderrocats per construir-ne de nous.

Un tomb pel món

La Ruta de l'eixample modernista comença i acaba a la plaza de España, dissenyada al 1913 per l'enginyer militar José de la Gándara, on es troben dos exemples antitètics però magnífics: d'una banda, el modernisme català ultradecorat i mediterrani de la casa David Melul (1917); i d'una altra, l'*art déco* geomètric i auster del Palacio de la Asamblea (1944), tots dos de Nieto. El recorregut va fins a la Manzana de Oro per l'avinguda del Ejército Español i torna per l'avinguda de Juan Carlos I.

Durant el dia sencer que requereix l'itinerari modernista, ens semblarà viatjar a Barcelona, a Brussel·les o a l'Havana, pels colors estridents, o a Marràqueix pels historicismes neoàrabs. ◎

TATE CABRÉ

Reus, 1965
Periodista i fotògrafa. Professora a la Universitat Internacional de Catalunya i a la Universitat Autònoma de Barcelona, ha escrit diversos llibres sobre modernisme, corrent en què està especialitzada. Es va iniciar en la fotografia com a ajudant de Pilar Aymerich.

COM ARRIBAR-HI

- **Amb avió.** L'empresa Iberia Regional Air Nostrum fa vols diaris de Barcelona a Melilla. Tel. 902 40 05 00. www.airnostrum.es.
- **Amb vaixell.** Hi ha ferris diaris des de ciutats com Almeria o Màlaga. Una de les companyies que fa la ruta és Acciona Trasmediterránea. Tel. 952 68 16 35. www.trasmediterranea.es

QUÈ MENJAR-HI

A Melilla, la població es reparteix entre cristians (60%), musulmans berebers (38%), jueus sefardites (1,5%), hindús sind i romanís o gitanos (0,5%). Veient aquesta varietat ja podeu imaginar-vos la cuina que podreu assaborir. És molt recomanable el peix i el marisc, però també podeu tastar cuscús, *carne encebollada*, representativa de la cuina hebrea, o la *raita* de fruites i cogombre, típica de la gastronomia hindú.

BIBLIOGRAFIA

- **Melilla mágica. Ciudad Autónoma de Melilla.** Antonio Abad. Melilla, 2003.
- **Melilla ayer y hoy.** Fernando Arrabal. Lunwerg. Barcelona, 1997.
- **Enrique Nieto (1880-1954). Biografía de un arquitecto.** Salvador Gallego Aranda. Fundación Melilla Ciudad Monumental. Melilla, 2005.

MÉS INFORMACIÓ

- **www.melillaturismo.com.** Amb una llarga llista de restaurants, hotels i altres serveis de la ciutat.
- **www.melillamonumental.org.** En aquest web, s'hi pot trobar àmplia informació sobre el modernisme a Melilla, i també sobre altres atractius que té la ciutat dignes de visita.